

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації «Живлення хижих ссавців в умовах антропогенно-
трансформованого середовища заходу України»
здобувача ступеня доктора філософії
з галузі знань 09 «Біологія» за спеціальністю 091 «Біологія»
Марців Марії Володимирівни**

1. Актуальність теми дисертації

Зростання антропогенного впливу на природу знаходить своє відображення на всіх рівнях організації живого. Хижі ссавці, будучи топ-консументами є чутливими до зміни середовища; частина з них є рідкісними та занесені до Червоної книги України і Європейського червоного списку. Одним з основних питань вивчення біології хижих ссавців є дослідження їхнього раціону та трофічних зв'язків, від яких безпосередньо залежить їхня чисельність, а відтак і стабільність функціонування екосистем. Зокрема, такі дослідження надзвичайно важливі для розроблення ефективних методів збереження раритетних видів тварин. Незважаючи на те, що цей напрям досліджень досить широко поширений у світі, на території України такі дослідження є нечисленними, що спонукало зосередити на цьому нашу дослідницьку увагу.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, протокол № 60/12 від 26.12.2018.

2. Зв'язок теми дисертації з державними програмами, науковими напрямами університету та кафедри

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі зоології Львівського національного університету імені Івана Франка та є складовою частиною її науково-дослідної роботи в межах планових тем: «Ценотичні зв'язки ключових видів як основа збереження та відтворення біорізноманіття водотоків Європейського вододілу» (номер державної реєстрації: 0117U001390), «Трансформація оселищ і її вплив на зообіоту заходу України за сучасних умов кліматичних змін» (номер державної реєстрації: 0122U200481).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів

Дисертація є самостійною науковою роботою, яку здобувач виконувала протягом тривалого часу. Разом із науковим керівником, к.б.н. Диким І.В., визначено мету та завдання досліджень та проаналізовано екологічну роль

хижаків. Самостійно автором обґрунтовано тему роботи, проведено аналіз літературних джерел, здійснено обчислення та написано основну частину рукопису. Здобувач безпосередньо брала участь у зборі, визначенні та обробці первинного матеріалу. У співпраці з к.б.н Сиротою Я.Ю. було проведено аналіз факторів, що впливають на раціон хижаків. Разом із Затушевським А.Т. та Шельвінським В.І. проаналізовано особливості трофіки деяких видів куніцевих. Крім того, автор брала участь у підготовці наукових праць та доповідей. Разом із працівниками кафедри було визначено ключові види хижих у екосистемах. Автор брала безпосередню участь у роботі реабілітаційного центру для тварин, де надавала допомогу травмованим хижакам, допомагала в процесі їхньої реабілітації.

Результати досліджень, які наведені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать авторці та є її науковим доробком.

4. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів і запропонованих автором вирішень, висновків, рекомендацій

Результати роботи є науково обґрунтованими і достовірними, оскільки одержані завдяки застосуванню сучасних і взаємодоповнюючих адекватних методів досліджень. Отримані результати апробовано у вигляді доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях і перевірено під час рецензування публікацій у фахових виданнях, в тому числі у наукових виданнях, що індексуються у наукометричних базах.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що здобувачем уперше встановлено фактори, які впливають на вибір харчових категорій у раціоні хижаків на території заходу України. Встановлено та інтерпретовано подібність раціонів хижих ссавців та ступінь перекривання їхніх трофічних ніш. Проаналізовано зміни трофіки хижих ссавців за останні пів століття. З'ясовано географічну та сезонну мінливість у харчуванні хижих. Виявлено кількість харчових об'єктів, властивих для раціонів хижих ссавців, а також проаналізовано їхнє різноманіття. Отримані експериментальні дані дисертаційної роботи доповнюють уявлення щодо трофіки хижих ссавців західних областей України.

6. Перелік наукових праць, які відображають основні результати дисертації

6.1. Статті у закордонних виданнях, що включені до наукометричних баз даних:

1. **Martsiv M.**, Syrota Y., Dykyu I. 2021. Diet composition of the red fox, *Vulpes vulpes* Linnaeus, 1758 (Canidae, Carnivora) in Western Ukraine. *Acta Biologica Universitatis Daugavpiliensis*, 21(1): 71-81. (Web of Science) (особистий внесок: аналіз літератури, збір та аналіз даних для дослідження, участь у інтерпретації результатів, підготовка статті до друку).

6.2. Статті у виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України:

2. Дикий І., **Марців М.**, Шельвінський В., Затушевський А. 2018. Особливості живлення деяких видів родини Mustelidae на території Львівської області. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Біологія»*, 29(2): 135–141. (особистий внесок: аналіз літературних джерел, збір та аналіз даних для дослідження, редагування статті).
3. Martsiv M., Dykyu I. 2021. Comparative analysis of the diet of members of the families Mustelidae and Canidae. *Theriologia Ukrainica*, 21: 133–140. <http://doi.org/10.15407/TU2112> (особистий внесок: аналіз літературних джерел, збір та аналіз даних для дослідження, участь у інтерпретації результатів, написання та редагування статті).
4. Андріішин Б., Баландюх Н., Гнатина О., Дикий І., Іванець О., Колтун І., Лесів К., Леснік В., **Марців М.**, Назарук К., Решетило О., Скирпан І., Хамар І., Царик І., Царик, Й., Шидловський І. 2022. Ключові види тварин в екосистемах заходу України. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, 87: 112–129. (особистий внесок: аналіз літературних джерел, збір та аналіз даних для дослідження, написання та редагування частини статті).
5. **Martsiv M.**, Dykyu I. 2023. Seasonal features of the diet of predatory mammals in the western regions of Ukraine. *Theriologia Ukrainica*, 25: 133–140. <http://doi.org/10.15407/TU2112> (особистий внесок: аналіз літературних джерел, збір та аналіз даних для дослідження, написання та редагування статті).

6.3. Статті в інших виданнях України:

6. **Марців М.**, Дикий І., Шельвінський В. 2021. Реєстрації ссавців в західних областях України. Матеріали до Атласу ссавців України. Серія: «Conservation Biology in Ukraine», 20:148.

6.4. Апробація основних результатів дослідження на конференціях, симпозіумах, семінарах тощо

1. Марців М. Шельвінський В. Дослідження живлення куниці кам'яної (*Martes foina*) на території Львівської області // Молодь і поступ біології: збірник тез XIII Міжнар. наук. конф. студентів і аспірантів, Львів, 25–27 квітня 2017 року. Львів, 2017. С. 155–156.
2. Кравченко А. О., Лупак В. А., Мурга М. В., Марців М. В. Цестода *Mesocestoides Lineatus* - типовий представник паразитофауни лисиць Львівської області // Дні студентської науки у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького: збірник тез Міжнар. конференції, Львів, 11–12 травня 2017 року. Львів, 2017. С. 93-94.
3. Кривокоритова О. Остапів У., Гайдук Н. Марців М. Цестодози хижих м'ясоїдних тварин Львівської області // Дні студентської науки у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького: збірник тез Міжнар. конференції, Львів, 11–12 травня 2017 року. Львів, 2017. С. 94–95.
4. Марців М. В., Затушевський А., Шельвінський В. Дослідження живлення окремих видів хижаків родини Mustelidae на території Львівської області // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших природоохоронних територій: збірник тез наук. конференції, смт Шацьк, 7–10 вересня 2017 р. Львів : СПОЛОМ, 2017. С.77-81.
5. Марців М. Трофічні зв'язки синантропних видів хижих ссавців на території Львівської області // Біологія від молекули до біосфери: тези доповідей XIII Міжнар. наук. конф. молодих науковців, 28–30 листопада 2018 року. Харків, 2018. С. 161–163.
6. Сливка О. Особливості живлення видри (*Lutra lutra*) на території Львівської області / Сливка О., Марців М., Дикий І. // XV Міжнар. конф. студентів і аспірантів «Молодь і поступ біології», присвячена 135 річниці від дня народження Я. Парнаса: збірник тез, 9–11 квітня 2019 р., м. Львів. – Львів, 2019. – С. 165.

7. Марців М. Живлення лисиці *Vulpes vulpes* Linnaeus, 1758 на території Заходу України// Тези доповідей Конференції молодих дослідників-зоологів, 13-14 листопада 2019 р., м. Київ. – Київ, 2019. – С. 16.
8. Марців М.В., Дикий І.В. Зимовий раціон лисиці звичайної (*Vulpes vulpes*) на території Львівської області// Молодь і поступ біології: збірник тез доповідей XVI Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів, присвяченої 75 річниці створення біологічного факультету Львівського національного університету ім. І. Франка та 90 річниці від дня народження проф. М.П. Деркача, 27–29 квітня 2020р., м. Львів. – Львів, 2020. – С. 117.
9. Марців М., Сирота Я., Дикий І. Оцінка впливу факторів на склад раціону лисиці звичайної (*Vulpes vulpes*) в окремих областях Західної України // Матеріали міжнародної наукової конференції «Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку та інших природоохоронних територій», присвяченої пам'яті члена-кореспондента НАН України, доктора біологічних наук, директора Інституту екології Карпат НАН України Козловського Миколи Павловича, 10–13 вересня 2020 р., м. Львів. – Львів, 2020. – С. 75-77.
10. Марців М., Дикий І. 2021. Про шкідливі види (на прикладі хижих ссавців). Молодь і поступ біології: збірник тез доповідей XVII Міжнародної наукової конференції студентів і аспірантів (м. Львів, 19–21 квітня 2021 р.). – Львів : ТОВ «Ромус-поліграф», 2021. С. 155-157.
11. Марців М., Дикий І. 2022. Трофічні зв'язки окремих видів хижих ссавців в межах Рівненського природного заповідника. Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Стан і біорізноманіття екосистем Шацького Національного Природного Парку та інших природоохоронних територій», присвяченої 115-й річниці від дня народження Всеволода Ілліча Здуна. 8-11 вересня 2022. 95-97.

8. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати

Отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та наукові аспекти дослідження живлення ссавців-хижаків, вдосконалюють методологію отримання даних та їх аналіз, а тому мають важливе значення для зоології, адже можуть бути використані в наукових студіях, підручниках, довідковій літературі, а також у навчальних курсах із зоології, теріології та екології для студентів природничих спеціальностей закладів вищої освіти України.

9. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі, де вони можуть бути застосовані

Отримані результати є важливим джерелом інформації для Літописів природи національних природних парків та заповідників, зокрема таку інформацію надано для Черемоського національного природного парку та Рівненського природного заповідника. Також, результати дисертаційної роботи використані для створення атласу ссавців України. Дані, отримані під час досліджень, можуть бути використані для глобального опрацювання інформації щодо вивчення географічних особливостей харчування хижих ссавців, оскільки матеріали за цією тематикою з території України до цього часу не включені до подібних досліджень. Крім того, отримані результати можна буде використати в сільському, лісовому та мисливському господарствах, для оцінки так названої «шкідливості» певних видів хижих, а також для їх підтримки в зоопарках. Враховуючи глобальні зміни клімату, є ймовірність, що з потеплінням спектр кормів деяких хижих тварин зміниться, а це може мати серйозні наслідки для різних типів екосистем, що вказує на важливість постійного моніторингу трофіки цих тварин.

10. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

Дисертацію заслухано та обговорено на фаховому семінарі кафедри зоології Львівського національного університету імені Івана Франка (протокол № 2 від 05 вересня 2023 року). Під час обговорення дисертації істотних зауважень, які би стосувалися суті роботи, висловлено не було.

В цілому дисертаційна робота Марців Марії Володимирівни «Живлення хижих ссавців в умовах антропогенно-трансформованого середовища заходу України» є завершеною науковою працею в межах поставлених завдань. У ній проаналізовано спектр живлення хижих ссавців території західних областей України, з'ясовано та обґрунтовано особливості трофічних зв'язків і трофічної конкуренції деяких видів хижаків, визначено фактори, які впливають на трофічну поведінку хижаків в умовах антропогенно-трансформованого середовища, проаналізовано зміни, які відбулися в трофіці хижих ссавців за останніх пів століття та залежно від географічного поширення видів тощо.

Основні результати наукового пошуку та дисертаційного дослідження відображені у 5 наукових статтях, з них 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у міжнародному виданні, що входить до наукометричної бази Web of Science (Additional Indexes: Biological Abstracts | BIOSIS Previews | Zoological Record).

На основі вищесказаного можна зробити такі висновки щодо дисертаційної роботи Марців Марії Володимирівни:

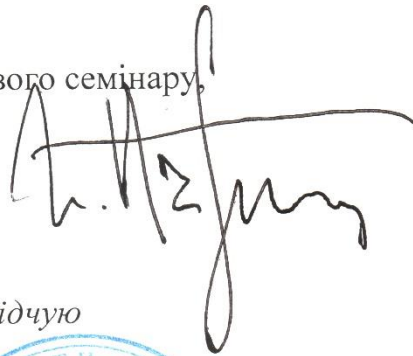
1. За актуальністю обраної теми, обсягом, достовірністю та рівнем апробації отриманих результатів, науковою новизною, обґрунтованістю висновків, практичною цінністю, ступенем опублікування основних результатів дисертаційна робота «Живлення хижих ссавців в умовах антропогенно-трансформованого середовища заходу України» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами), та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

2. Дисертація відповідає спеціальності 091 «Біологія» (галузь знань 09 «Біологія»).

3. Наукові праці Марців М.В. опубліковані за результатами дисертаційної роботи, за кількістю та якістю відповідають пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (з наступними змінами).

4. Дисертація «Живлення хижих ссавців в умовах антропогенно-трансформованого середовища заходу України» Марців Марії Володимирівни рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді.

Головуючий на засіданні фахового семінару,
завідувач кафедри зоології,
доктор біологічних наук, проф.
04.09.2023 року

Йосиф ЦАРИК

Підпис проф. Царика Й.В. засвідчую
Вчений секретар
Львівського національного
університету імені Івана Франка,
доцент

Ольга ГРАБОВЕЦЬКА